

Лекція 7. Організація державної влади в Україні. Система державних органів

План

1. Конституційно-правовий інститут державної влади України.
2. Конституційні засади побудови і діяльності органів державної влади України.
3. Система органів державної влади України, конституційно-правове регулювання.

Основні поняття та терміни:

Державна влада, орган державної влади, державний апарат, державний механізм, компетенція органу державної влади, лобізм, народовладдя, народний суверенітет, суверенітет народу, безпосередня демократія, народне представництво, народне волевиявлення, референдум, місцеві референдуми, глава держави, Президент, народний депутат України, парламентаризм, парламент, Верховна Рада України, голова Верховної Ради України, Виконавча влада, Кабінет Міністрів України, міністерство, державний комітет (державна служба), центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, місцеві державні адміністрації, суб'єкти виконавчої влади, постійні органи Кабінету Міністрів України, судова влада, судова система, правосуддя, судочинство, принципи судочинства, суд, суддя, конституційно-правовий статус суддів, суди загальної юрисдикції, спеціалізовані суди, прокуратура, прокурор, система прокуратури України, функції прокурора, акти органів прокуратури.

1. Конституційно-правовий інститут державної влади України.

Одним із основоположних принципів конституційного ладу України, відповідно до Конституції України (28.06.1996), є принцип народовладдя. Згідно із статтею 5 Конституції, носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Це визначається як народовладдя. Український народ здійснює належну йому владу як безпосередньо, так і через систему органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Орган державної влади - це, передовсім, певна державна інституція, установа.

У своїй сукупності, як вважає О.О. Майданник, органи державної влади утворюють державний апарат. Органи державної влади уособлюють державу, яка являє собою найбільш важливий компонент механізму здійснення повновладдя народу.

Наука конституційне право виділяє наступні ознаки органу держави:

- конституційно-правовий статус;
- особливості його формування;
- характер державно-владних повноважень;

- специфіка взаємовідносин різних державних органів і структур громадянського суспільства.

Державно-владні повноваження характеризуються тим, що:

а) порядок формування і діяльність органу, його структура і компетенція закріплюються нормами права, насамперед конституційного;

б) орган держави наділяється правом видання юридичних актів, які є обов'язковими для виконання суб'єктами права (закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів тощо);

в) встановлені цими нормативно-правовими актами приписи забезпечуються засобами переконання, виховання, можливості застосування примусової сили держави;

г) державний орган при реалізації своїх функцій і повноважень спирається на матеріально-фінансове забезпечення своїх приписів.

В законах детально регламентується всі сторони організації і діяльності окремих видів органів, визначається їх компетенція, форми і порядок здійснення державними органами своїх повноважень, види відповідальності, характер взаємовідносин з іншими органами і організаціями тощо.

2. Конституційні засади побудови і діяльності органів державної влади України.

Побудова і діяльність органів державної влади України базується на певних засадах, що закріплені в Конституції України і втілені у відповідних законах. До загальних конституційних засад формування і функціонування органів державної влади належать:

1) Народовладдя. Відповідно до Конституції (ст. 5):

Україна є республікою.

Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами.

Ніхто не може узурпувати державну владу.

2) Принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову. Принцип розподілу влад дає можливість забезпечити рівновагу між різними гілками державної влади з тим, щоб виключити можливість узурпації влади однією особою чи групою осіб тієї чи іншої гілки державної влади. Відповідно до Конституції (ст. 6):

Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Засобами забезпечення ефективного функціонування державного механізму, побудованого на засадах розподілу влади, і недопущення узурпації влади є такі передбачені у законодавстві інститути:

1. Інститут промульгації законів (промульгація від лат. promulgatio - публічне оголошення, обнародування, опублікування державного акту; промульгація законів - право Президента скріплювати підписом і обнародувати закони, прийняті Парламентом);
2. Інститут вето (вето від лат. veto - забороняю; право Президента забороняти введення в дію законів, якщо вони суперечать чинному законодавству);
3. Право порушувати питання про недовіру і висловлювати недовіру;
4. Інститут імпичменту (порядок притягнення до відповідальності і судового розгляду справ про злочини найвищих посадових осіб держави);
5. Інститут інавгурації (інавгурація від лат. inauguro - посвячую; урочиста процедура вступу на посаду глави держави, коронація монарха).

До зазначених засобів також належать:

- встановлення різних дат виборів парламенту та Президента України;
- право парламенту на дострокове припинення повноважень президента країни;
- право президента на розпуск парламенту;
- спільне призначення президентом і парламентом найвищих посадових осіб держави тощо.

3) Принцип верховенства права. Цей принцип закріплено у ст. 8 Конституції України:

В Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

4) Принцип законності (ст 6, 19):

Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

5) Принцип політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності (ст. 15):

Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності.

Жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова.

Цензура заборонена.

Держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України.

6) Принцип гласності і відкритості у діяльності державних органів.

Відповідно до цього принципу зміст всієї роботи центральних і місцевих органів держави має бути доступним і відомим кожному (Висвітлення роботи Верховної Ради України, її органів, систематичне надання інформації про роботу Президента України, уряду України, центральних та місцевих органів державної виконавчої влади, висвітлення роботи судових органів), за винятком діяльності, пов'язаної з державною таємницею.

Спеціальні принципи стосуються побудови і діяльності окремих видів органів державної влади України, що уособлюють законодавчу, виконавчу і судову гілки державної влади. Вони регламентуються законодавчими актами відповідних галузей права.

3. Система органів державної влади України, конституційно-правове регулювання.

Відповідно до статі 6 Конституції України, організація і функціонування державної влади в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Кожна із гілок державної влади представлена відповідними органами державної влади, а саме:

законодавчу владу представляє Верховна Рада України,

виконавчу владу - Кабінет Міністрів України та інші центральні й місцеві органи виконавчої влади,

судову владу - Конституційний Суд України, загальні суди, що очолює Верховний Суд України, спеціалізовані суди, інші органи, що наділені відповідною компетенцією.

Главою нашої держави є Президент України.

Питання щодо правового статусу кожного з органів державної влади, порядку їх формування і припинення повноважень, основ їхньої компетенції, форм і порядку здійснення органами своїх повноважень визначаються у наступних розділах Конституції України:

Розділ IV Верховна Рада України

Розділ V Президент України

Розділ VI Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади

Розділ VII Прокуратура

Розділ VIII Правосуддя

Розділ XII Конституційний Суд України
Детальна регламентація питань діяльності окремих органів державної влади здійснюється у законах України та інших нормативно-правових актах.

Скласти схеми:

- Система законодавчої влади
- Система органів виконавчої влади.
- Судова система України.

Теми рефератів і доповідей:

- Поділ влади - основний конституційний принцип побудови і функціонування державного механізму України.
- Компетенція органу державної влади: поняття, характерні ознаки, особливості.

Тести для самоконтролю:

1) Що з наведеного є основними ознаками державної влади:

- a) Відсутність повноважень щодо владно-примусового впливу;
- b) Виконання завдань і функцій держави лише у якійсь одній із специфічних сфер здійснення державної влади;
- c) Діяльність у сфері, визначеній указами Президента України;
- d) Право застосовувати заходи державного примусу;
- e) Право приймати обов'язкові до виконання всіма суб'єктами правовідносин юридичні акти.

2) Державний апарат - це:

- a) Заснована державою інституція, сформована у встановленому державою порядку, уповноважена на здійснення завдань і функцій держави, наділена державно-владними повноваженнями;
- b) Структура і підпорядкування всіх державних організацій, що здійснюють покладені на них законодавством завдання і функції;
- c) Сукупність усіх органів державної влади.

3) Державний механізм - це:

- a) Заснована державою інституція, сформована у встановленому державою порядку, уповноважена на здійснення завдань і функцій держави, наділена державно-владними повноваженнями;
- b) Структура і підпорядкування всіх державних організацій, що здійснюють покладені на них законодавством завдання і функції;
- c) Сукупність усіх органів державної влади.

4) Орган державної влади - це:

- a) Заснована державою інституція, сформована у встановленому державою порядку, уповноважена на здійснення завдань і функцій держави, наділена державно-владними повноваженнями;
- b) Структура і підпорядкування всіх державних організацій, що здійснюють покладені на них законодавством завдання і функції;
- c) Сукупність усіх органів державної влади.

Література: нормативно-правова база [1]; основна [3; 4]; додаткова [2; 13].